

Sæt kryds:

 Bachelor Kandidat Master Tilvalg HUM-fag Profil-fag Supplering DAV
Uddannelse: Historie

(den uddannelse som du er indskrevet på og som prøven hører under. Fx: Positiv psykologi, Engelsk, Medievidenskab, Idehistorie)

Prøve eller modul (jf. studieordningen): 1848 - politiske fronter i den europæiske revolution

(Fx: Optimale læringsmiljøer, Læring, kognition og udvikling, Propædeutisk sprog: Græsk, Valgfag 1, Studium generale, BA-projekt)

Prøveform: Skriftlig hjemmeopgaveAntal ECTS: 10

(fx: Fri skriftlig hjemmeopgave, bunden skriftlig, skriftlig med mundtligt forsvar osv.)

Eksaminator/Vejleder: Anne Englest NørgaardEventuelle bemærkninger: (fx: titel, emne, andet) Marcus Thrane og revolutionenAfleveringsdato: 23-05-2014
 Opgavens antal enheder inkl. mellemrum: 35.763
 (En normalside svarer til 2400 enheder inkl. mellemrum)

Afleveret af:

Studienr: 20097203Navn: Jens RasmussenMobilnr.: 40 32 86 94Mail: jenn@mail.dk

Studienr: _____

Navn: _____

Mobilnr.: _____

Mail: _____

Studienr: _____

Navn: _____

Mobilnr.: _____

Mail: _____

Studienr: _____

Navn: _____

Mobilnr.: _____

Mail: _____

Dispensation: Ja Dispensationen skal vedlægges

Jeg/vi bekræfter med min/vores underskrift, at opgaven er skrevet af mig/os alene. Jeg/vi har muligvis fået inspiration ved at diskutere opgaven med andre, men der er ikke kopieret fra eget eller andres arbejde uden, at det er angivet. Jeg/vi bekræfter også at alle anvendte kilder i denne opgave, herunder Internet-kilder, er angivet på følgende måde:

- direkte citater er markeret som citater og kilden til hvert citat er angivet

- hvor opgavens tekst udgør opsummering eller parafrasering af andres arbejde, er reference til dette arbejde tydeligt angivet.

- kildeangivelser er markeret på det sted i teksten, hvor materialet er brugt, enten ved at referencen er skrevet ind i teksten eller ved en fodnote.

- Kilden indgår også i opgavens litteraturliste.

Underskrift(er): _____

Opgave + forside skal være hæftet sammen øverst i venstre hjørne.

Marcus Thrane og revolutionen

Den galliske hane har galet for tredje gang, og over hele Europa begynder det at blive dag

Marcus Thrane, februar 1850¹

Indhold

Indhold.....	1
Indledning.....	1
Marcus Thranes indsats i Norge	2
Norge efter unionsopløsningen.....	2
Marcus Thrane.....	3
Thranitterne.....	4
Reaktionen.....	6
Revolution på landet	7
Generelt.....	7
England	8
Frankrig.....	8
Øst- og Sydeuropa	9
Marx og Engels	9
Efter 1848	10
Thranitterne og resten af Europa	10
Arven efter Marcus Thrane	11
Konklusion	12
Litteratur.....	13

Indledning

I forbindelse med 1848-revolutionerne var Norge nok det eneste sted i Europa hvor der fremstod en koordineret revolutionær bevægelse i de rurale områder². Der havde selvfølgelig også været uro og opstande blandt bønder andre steder, men i Norge opnåede bevægelsen en meget høj tilslutning og den havde en efter den tid velorganiseret struktur.

¹ Thrane, 1969, p.57

² Sperber, 2005, p.181

Leder af denne bevægelse var Marcus Thrane som lagde navn til thranitterbevægelsen. Han blev i 1848 grebet af den revolutionære ånd sydfra, og det lykkedes ham i løbet af få år at grundlægge arbejderforeninger i mange byer med et imponerende medlemstal.

Bevægelsens mål blev formuleret i bønskrifter til kongen og i bevægelsens eget blad. Da Norge allerede var en del af et konstitutionelt monarki, og eftersom opbygningen af den norske nation allerede var i fuld gang, var målene anderledes end de mål som liberale og demokrater opstillede andre steder. De var mere radikale og var rettet mod forbedringer for de fattigste og for arbejderne.

Thranitterbevægelsen led samme skæbne som de fleste revolutionære bevægelser omkring 1848 med hård reaktion fra regering og overklasse; men ligesom andre steder satte thranitterbevægelsen sig spor i lovgivningsarbejdet i de følgende år, og man kan betragte bevægelsen som en nødvendig baggrund for de sociale og politiske reformer der blev indført senere i århundredet.

Dette lægger op til følgende problemformulering: Var Marcus Thrane socialist, var der revolution i Norge, og hvordan var thranitterbevægelsens mål og midler i forhold til andre radikale bevægelser i Europa?

Problemformuleringen vil blive søgt besvaret ved brug af fremstillinger og oversigtsværker, men de anvendte fremstillinger medtager dog i vid udstrækning Thranes egne formuleringer fra kampskrifter og fra bevægelsens medlemsblad. Ved sammenligning med andre radikale bevægelser i Europa vil der blive lagt særlig vægt på den socialistiske bevægelse med baggrund i de centrale skrifter fra Marx og Engels.

Besvarelsen er delt i tre hoveddele: Først behandles Norge og thranitterbevægelsen. Siden gennemgås en række radikale bevægelser i Europa på den tid, og derefter sammenlignes mål og midler for thranitterbevægelsen med de andre radikale bevægelser. Endelig vil et kort slutafsnit inden konklusionen belyse den indflydelse Marcus Thrane fik på udviklingen i Norge i resten af det 19. århundrede.

Marcus Thranes indsats i Norge

Norge efter unionsopløsningen

Medens Norge befandt sig i en overgangsperiode mellem unionen med Danmark og den kommende union med Sverige, blev der den 17. maj 1814 vedtaget en liberal forfatning for kongeriget Norge, Grunnloven af 1814³. Denne grundlov blev vedtaget af en rigsforsamling af ledende norske mænd, og ved vedtagelsen var der ikke indsat et kongenavn i teksten. Først i november 1814 kom Norge i personalunion med Sverige, så konge og udenrigspolitik blev fælles for de to lande. Den norske grundlov forblev dog i kraft.

Norge blev således efter 1814 styret af en norsk-svensk konge der udpegede en norsk regering i Kristiania, det nuværende Oslo. Forfatningen var demokratisk idet lovgivningsmagten lå hos et valgt Storting, og regeringen skulle respektere Stortingets afgørelser. Kongen havde en vetomulighed der dog kun var opsættende. Til Stortinget havde alle skattebetalende hus- og grundejere, forpagtere, borgere og embedsmænd stemmeret med en aldersgrænse på 25 år. Kvinder, ubemidlede og ansatte havde ingen stemmeret.

³ <https://www.stortinget.no/no/stortinget-og-demokratiet/Lover-og-instrukser/Grunnloven-fra-1814/>

Perioden efter 1814 rummede en opbygning af Norge som nationalstat med dertil hørende symboler og kultur, og der skete en kraftig befolkningsvækst fra ca. 1 til 1,3 mio. indbyggere frem mod århundredets midte. Dette gav anledning til stigende fattigdom som skærpedes med en erhvervskrise i 40'erne. Næsten 90% af befolkningen boede i 1848 uden for de store byer, og med en lav industrialisering var der næsten intet industriproletariat. Hvis man kunne tale om et proletariat, fandtes det på landet i form af husmænd og daglejere.

Politisk var der en stigende interesse for en mere liberal valglov, og der opstod efterhånden i Stortinget en opposition med forskellige mål. Et af målene var et tættere samarbejde mellem regering og Storting, herunder at regeringen i højere grad skulle respektere Stortingets ønsker. Et andet mål var mere demokrati og udlægning af større selvstyre til de lokale råd i kommunerne – også kaldet bondekommunalismen⁴.

Allerede fra 1830'erne havde digteren Henrik Wergeland som redaktør af forskellige blade gjort opmærksom på de fattiges problemer, og med baggrund i erfaringerne fra 1830-revolutionen forudså han fremgang for menneskeheden med frihed, lighed og broderskab som udtryk for kristne idealer.

Marcus Thrane

Marcus Thrane var født i 1817 af borgerlig familie; men han havde svært ved at følge de borgerlige normer, og han søgte tidligt ud i Europa på egen hånd. Han stiftede herved bekendtskab med arbejderklassens og de fattiges problemer i de store lande, og han fik også kendskab til de mere radikale samfundskritiske røster i form af utopister, socialister og chartister⁵.

Da han kom hjem til Norge, tog han studentereksamen, begyndte at studere teologi, men han opgav studiet, giftede sig og arbejdede som lærer i mindre samfund sammen med sin hustru. Han lærte herved nøden at kende i den arbejdende befolkning som var ramt af stigende priser og arbejdsløshed. Da nyhederne om februarrevolutionen i Paris i 1848 nåede til Norge, besluttede han sig for at engagere sig politisk som redaktør af en avis i Drammen og fra maj 1849 på ugeavisen *Arbeider-Foreningernes Blad* som han selv udgav. Ved siden af redaktørgerningen rejste han rundt for at agitere for arbejdernes sag, og han grundlagde arbejderforeninger i mange byer. Foreningerne nåede efterhånden op på ca. 30.000 medlemmer hvilket skal ses på baggrund af en samlet befolkning på ca. 1,3 mio. indbyggere. Bevægelsen havde fra foråret 1850 en central bestyrelse, og der opkrævedes kontingent til delvis aflønning af Thrane⁶. Hans bevægelse blev kaldt thranitterne, og den gjorde sig gældende som en politisk kraft i årene omkring 1850 hvor det også kom til mindre fysiske opstande. Bevægelsen bestod hovedsagelig af husmænd, arbejdere, daglejere og håndværkere, men også mindre bønder var medlemmer. Medlemsskaren er betegnet som "en slags gennemsnit af bygdebefolkningen"⁷.

Thranes uvilje mod at stå som eneherre i partiet betød at han til tider blev skubbet til side af konkurrenter i partiet, og da reaktionen satte ind efter 1848-revolutionerne overalt i Europa, skete det også i Norge hvor thranitterbevægelsens ledere fik lange fængselsstraffe for opfordring til at omstyrte landets statsforfatning

⁴ Seip, 1997, p.204

⁵ Ifølge Gads Historieleksikon, 2006, p.97 var "chartismen et forsøg på at få etableret en bred bevægelse blandt det arbejdende folk med det formål at gennemtvinge en række politiske reformer."

⁶ Seip, 1997, p.184

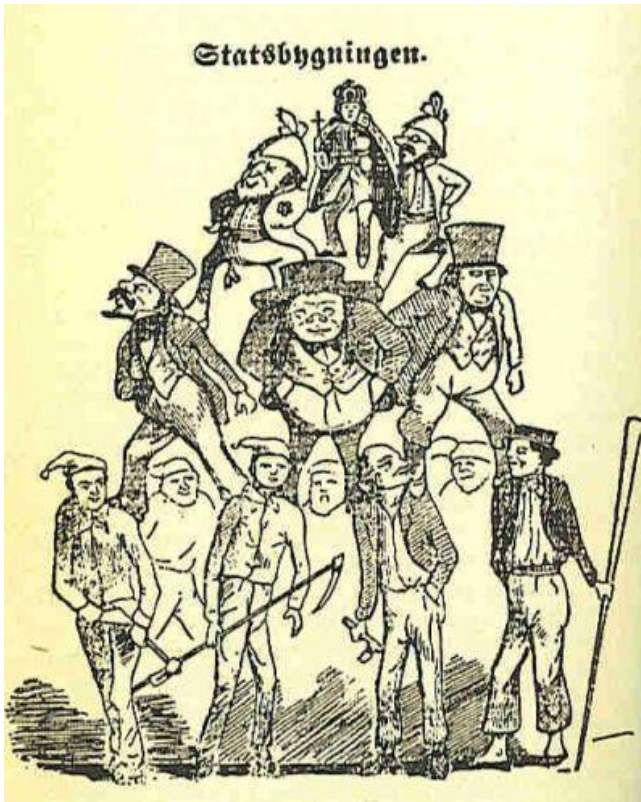
⁷ Seip, 1997, p.186

med lovstridige midler⁸. Selvom Marcus Thrane fortsat kunne arbejde politisk fra fængslet bl.a. med hjælp af sin hustru som redaktør for *Arbejder-Foreningernes Blad*, sygnede thranitterbevægelsen hen som følge af medlemmernes frygt for yderligere repression og som følge af forbedrede konjunkturer for arbejderbefolkningen, herunder muligheden for at udvandre til USA. Sidstnævnte mulighed blev også en realitet for Thrane der udvandrede nogle år efter løsladelsen fra fængslet, og han døde i USA i 1890.

Thranitterne

Selvom Thrane havde haft kendskab til og sympati for de utopiske socialister og deres drøm om arbejderkollektiver, mente han at en afhjælpning af arbejderbefolkningens problemer gik over sociale og politiske reformer. Sidstnævnte med en udvidet stemmeret skulle lægge grunden for førstnævnte.

Allerede i maj 1849 lagde Thrane ud med en verbal brandtale i sin nye avis: "Vågn derfor op, arbejdere! Foren jer og bliv enige om *selv* at arbejde for jeres fremtids bedste, ti I har nu længe nok erfaret at det er forgæves at vente på at andre vil gøre noget for jer når I selv tier stille. Tænk altid på at *enighed gør stærk*. Opret derfor *arbejderforeninger*, for dette middel er det eneste der kan få andre til at give efter."⁹

Figur 1. Statsbygningen tegnet af Marcus Thrane. 4. maj 1850

I samme artikel begrundede Thrane behovet for forandring med at statsforfatningen måske var god i starten, men at forholdene nu havde ændret sig: Der var mangel på arbejde, og den fattige klasse led nød, samtidig med at de der var i arbejde fik så lav en løn at de ikke kunne ernære sig og sine med den. Vejen til forbedringer måtte gå over stemmeretten, for havde de fattige først den, kunne de få ændret lovene til deres fordel¹⁰.

Endelig fremhævede Thrane at kampen mellem arbejderstanden og de øvrige stænder skulle være en åndelig kamp og ikke en legemlig, og han påkaldte sig Guds hjælp til at kampen skulle føres med et ægte kristeligt sindelag¹¹

Thrane forklarede forskellen på socialister og kommunister således: Kommunisterne ville ophæve ejendomsretten, og al jord deles ligeligt mellem alle, så der hverken var rige eller fattige mennesker. Han fandt det ikke sandsynligt at de nogensinde ville nå dette mål. Socialisterne derimod erkendte at der var forskel på mennesker,

⁸ Steiro, 1974, p.143

⁹ Thrane, 1969, p.44, egen oversættelse, forfatterens kursivering

¹⁰ Thrane, 1969, p.45

¹¹ Thrane, 1969, p.43

og at der derfor også ville være forskel på deres formue. Men socialisterne ville afskaffe fattigdommen ved gennem lovgivningen at pålægge de rige forpligtelser. Thrane så derfor alle medlemmer af arbejderforeningerne som socialister¹².

Thranes syn på samfundet fremgår af ovenstående tegning som også viser hans kunstneriske evne og hans sans for at kommunikere til lægmand. Nederst ses arbejderne. Bønder, arbejdere og søfolk er hver kendetegnet ved deres arbejdsredskaber. På deres skuldre står borgerskabet, storbønderne og handelsmændene, og på deres skuldre igen er vist embedsmændene. Kongen er øverst og ses næsten svævende med sit rigsæble med korset i sin højre hånd. Repræsentanterne for de mellemste samfundslag ser arrogante og afvisende ud. Arbejderbefolkningen ser ved første øjekast fredelig ud, men muligvis kan deres hovedbeklædning tolkes som jakobinerhuen fra revolutionen i 1790'erne, og i så fald kan deres værktøj nemt tolkes som våben. Thrane skrev bl.a. i den ledsagende tekst: "Sæt nu hvis arbejderne ikke længere holdt ud ... da faldt konger, embedsmænd, borgerskab og pengemænd ... og alle ville komme på samme trin! At dette store fald om kort tid vil ske, er sikkert". Han sluttede dog med advarslen: "Men pas på, arbejder. Sørg for at dine undertrykkes fald ikke bliver så stærkt og pludseligt at de knuser dig selv i faldet."¹³

Bevægelsens mål fremgik af et bønsskrift til kongen som fik næsten 13.000 underskrifter, og som blev overrakt af en deputation med Thrane i spidsen til kongens stedfortræder den 19. maj 1850. I bønsskriftet fremhævedes det at opstand og vold hverken var i arbejderens interesse eller ønskedes af dem. Dog nævntes i denne sammenhæng vendinger som 'strømme af blod', 'udkæmpet med bajonetten', 'borgerkrigens ulykker' og 'krig mod kapitalen'. På trods af at bønsskriftet blev holdt i en meget underdanig tone, lurede der derfor en latent trussel som måske kunne give mindelser om Borgerrepræsentationens omtale af 'fortvivlelsens selvhjælp' i dens petition af 20. marts 1848 til Frederik VII¹⁴.

I bønsskriftet anførtes ti konkrete ønsker. De første fire handlede om at billiggøre varerne for landbefolkningen ved udvidede handelsmuligheder og ved lavere told. Man ønskede videre at husmandsklassens kår måtte blive undersøgt og forbedret, og at almueskolevæsenet måtte blive forbedret. Almindelig værnepligt ønskedes indført idet de velhavende under de gældende forhold kunne købe sig fri. De sidste tre ønsker var mere generelle idet de rettede sig mod drikkeri, foreslog reformer i retsplejen bl.a. med indførelse af juryer og som det nok mest kontroversielle: Indførelse af almindelig stemmeret. Med udvidelse af stemmeretten var der tænkt på udvidet mandlig stemmeret. Kvindernes stemmeret kunne ikke komme på tale "medmindre kvinderne selv fordrede det", og selv da var Thrane betænkelig aht. skadevirkninger i familielivet¹⁵. Tilsvarende forholdt Thrane sig til stemmeret for tjenestefolk¹⁶.

Nogle måneder efter at bønsskriftet var afleveret, holdes det første arbejderlandsmøde i august med repræsentanter for 273 arbejderforeninger. I sin tale til landsmødet sagde Thrane at det arbejderparti som nu var skabt "ingen egentlig leder bør have, men være sin egen leder"¹⁷. Derfor lagde han det også ud til forsamlingen om arbejderforeningerne skulle være moderate eller radikale, dvs. om de skulle indordne sig

¹² Thrane, 1969, p.48

¹³ Thrane, 1969, p.86f, egen oversættelse

¹⁴ [http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/?tx_historyview_pi1\[material\]=157](http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/?tx_historyview_pi1[material]=157)

¹⁵ Steiro, 1974, p.102f

¹⁶ Steiro, 1974, p.100f

¹⁷ Thrane, 1969, p.71

under de nuværende forhold, eller om de skulle søge at forandre samfundet grundlæggende. Han lagde ikke skjul på at han selv var radikal, men han nævnte også at det måske kunne have taktiske fordele at søge forandringer inden for det nuværende system. Dette spørgsmål samt spørgsmålet om hvem der skulle redigere bevægelsens blad lagde han ud til forsamlingens afgørelse.

Thrane beskæftigede sig i sin tale også med de to rettigheder, retten til liv og retten til ejendom. Thrane nævnte bevægelsen mod dødsstraf som tegn på erkendelse af retten til liv; men han gik videre idet han hævdede at uden at have et arbejde, havde man ikke mulighed for at opretholde livet. Retten til liv var derfor også retten til arbejde, og sand frihed var ikke mulig uden arbejde. Thrane mente at ejendomsretten burde redefineres, og han nævnte at den eksisterende beskatning var et tegn på at ejendomsretten ikke var ukrænkelig. Han foreslog at: "Ejendomsrettens hellighed må indskrænkes så meget som der fordres af enhver tids nødvendighed og af selve religionen"¹⁸. Han henviste herved til den hebraiske originaltekst til bibelens syvende bud om ikke at stjæle som han tolkede som at "Du skal ikke bortbringe, du skal ikke lægge til side"¹⁹, og han mente hermed enhver slags gevinst til skade for andre uden deres tilsagn. Herved antydede Thrane at det var tyveri når arbejdsgiveren tog en for stor del af gevinsten ved andres arbejde jf. også en senere artikel *Om Eiendomsretten*²⁰: "al ejendom egentlig tilhører dem der arbejder eller har arbejdet". Han sluttede med at sammenligne med de tidlige kristne menigheder og deres fælles ejendomsret.

Som et konkret middel til at forbedre den fattige landbefolknings vilkår foreslog Thrane at fælles jord eller jord fra storbønder skulle udstykkes til jordløse, så de i et fællesskab kunne opretholde en tilværelse som jordbrugere. Ved en sådan udstykning kunne undgås også yderligere tilstrømning af fattige til byerne. Han så det som statens forpligtelse at støtte denne proces gennem långivning og ikke gennem socialiseringer²¹. Endvidere talte Thrane også for en øvre grænse for hvor meget jord den enkelte måtte eje²².

I løbet af efteråret 1850 forekom mindre voldelige opstande, og i december erklærede Thrane i foreningens blad at "Så længe lov er lov, skal den respekteres", og at medlemmerne skulle gå frem med besindighed²³.

Thrane anså at socialismen ville få de bedste muligheder i en europæisk føderativ republik hvor alle civiliserede folkeslag udgjorde et brodersamfund i kristelig ånd. Dette ville ifølge Thrane være at foretrække frem for at satse på skandinavismen²⁴.

Reaktionen

På arbejderlandsmødet i 1850 og igen i 1851 var forsamlingen splittet på spørgsmålet om bevægelsen skulle være moderat eller radikal, og vedtagelserne svingede mellem de to holdninger. Samtidig var der splittelse blandt de ledende i bevægelsen, og Thrane måtte forlade redaktørposten i bevægelsens avis. I mellemtiden havde kongen afvist bønsskriftet, og man diskuterede i bevægelsen hvorvidt man skulle alliere sig med dele af oppositionen i Stortinget.

¹⁸ Thrane, 1969, p.83f

¹⁹ Thrane, 1969, p.84

²⁰ Thrane, 1969, p.164

²¹ Steiro, 1974, p.60f

²² Seip, 1997, p.185

²³ Thrane, 1969, p.90

²⁴ Thrane, 1969, p.11f

De voldelige opstande og skiftende signaler fra thranitterne havde vakt uro i store dele af befolkningen og især hos myndighederne. Således blev det tolket som en trussel om revolution da et kravbrev til Stortinget anførte at hvis kravene ikke blev indfriet, var der alvorlig fare for at den offentlige orden blev forstyrret.²⁵

Myndighederne slog til ved flere lejligheder og kraftigst i juli 1851 hvor hele arbejderforeningens ledelse blev arresteret sammen med flere hundrede fra de lokale foreninger. Lederne blev dømt langvarige fængselsstraffe, og mange medlemmer meldte sig ud de lokale foreninger af angst for problemer med øvrigheden. Mange bønder som havde været tiltrukket af thranitterbevægelsen blev nok også betænkelige ved muligheden for at de skulle afgive ejendom til udstykning af smålandbrug.

Offentligheden var imidlertid blevet opmærksom på de sociale og politiske problemer, og der blev taget mange initiativer for at løse dem og for at sikre at der ikke igen opstod potentielt revolutionære bevægelser som thranitterne. Politiske reformer blev afvist; men der blev nedsat kommissioner og foretaget undersøgelser, og der blev vedtaget love for at hjælpe forgældede og husmænd²⁶. Der blev også indført almindelig værnepligt²⁷. Desuden stiftedes velgørende foreninger som skulle arbejde for forbedring af arbejderklassens vilkår gennem uddannelse og gennem etablering af sparekasser. Med støtte fra økonomer blev det formuleret således at en mere veluddannet arbejderklasse ville betyde større effektivitet, større produktion, et større overskud til fordeling, og dermed ville man skabe en større velstand til arbejderne.

Konjunkturerne forbedredes også i løbet af 1850'erne bl.a. med den første industrialiseringsbølge, og en del af befolkningspresset lettede som følge af udvandring af arbejderklassens medlemmer til USA²⁸. Stemmeretten blev også udvidet, men det skete først i 1884 hvor en ny arbejderbevægelse med fagforeninger og politiske arbejderorganisationer opstod.

Revolution på landet

Generelt

Revolutionerne i Europa i 1848 var typisk ledet af borgerskabet, og kun i Frankrig og Tyskland hvor der var et industriproletariat blev sidstnævnte involveret. De engelske chartister som omtales nedenfor var dog også en bevægelse domineret af proletariatet, men der var ingen revolution i England. Selvom der var udbredt sult, fattigdom og utilfredshed i landdistrikterne, havde de revolutionære intet blik for dette eller havde tanker om de revolutionære muligheder der lå i det. De var heller ikke bevidst om at hvis deres ønsker om almindelig valgret blev indført, ville langt hovedparten af vælgerne være bønder. Ingen af de revolutionære krav der blev formuleret i foråret 1848, havde særlig relevans for landbefolkningen som derfor ingen grund havde til at slutte op i de revolutionæres rækker i byerne.

Da nyheden om de revolutionære tilstande nåede landdistrikterne kom der opstande et utal af steder som især gik ud over godsbesiddere, pengeudlånere og skatteopkrævere. Opstandene var ikke koordineret, og det var deres krav heller ikke. En del af kravene var i overensstemmelse med tidsåndens ønske om et mere effektivt landbrug og realiseringen af drømmen om den fri bonde. Midlerne hertil var af-feudalisering,

²⁵ Noreng, 1993, p.21

²⁶ Seip, 1997, p.190

²⁷ Noreng, 1993, p.23

²⁸ Seip, 1998, p.436

udskiftning og afvikling af gamle landsbyfællesskaber. Andre krav var mere bagudskuende med en drøm om 'gamle dage' med fællesskab, selvforvaltning og fælles udnyttelse af en række ressourcer i form af græsningsarealer, skove og de ferske vande. Den første type krav kunne accepteres af det revolutionære og liberale borgerskab, medens den anden type krav smagte for meget af reaktion, og småbøndernes ønske om at dele ressourcer blev antaget for at være en skjult kommunisme der havde en fordeling af al fast ejendom som mål.

England

I England havde chartisterne været aktive allerede siden 1830'erne som protestbevægelse. Bevægelsens mål var relateret til reformer som skulle gøre det politiske system mere demokratisk gennem udvidet valgret, hemmelig afstemning, aflønning af parlamentsmedlemmer, ensartede valgdistrikter og årlige parlamentsvalg²⁹. Bevægelsen rekrutterede sine medlemmer blandt arbejderne i industriområderne, og forbindelsen til landbefolkningen var kun indirekte via kontakter med den irske bevægelse Confederates der var en middelstandsbevægelse som ville fremme en masseopstand blandt småbønderne i Irland. Den irske bevægelse fandt dog ingen større opbakning i en irsk befolkning svækket af hungersnød³⁰.

Chartisterne søgte at fremme sine mål ved masse møder og ved bønskrifter. Det var deres tanke at bevægelsens numeriske størrelse ville gøre indtryk på beslutningstagerne, og på den måde ville man undgå vold. Chartisterne var som det fremgår af deres krav ikke radikale, og ledelsen stod fast på at nå bevægelsens mål gennem legale udenomsparlamentariske metoder³¹. Chartisterne mistede støtten i befolkningen i april 1848 hvor en planlagt massedemonstration i London ved aflevering af et bønnskrift blev aflyst for at undgå sammenstød med store politi- og militærstyrker.

Inden da havde chartisterne dog arbejdet med planer som involverede landdistrikterne. Med det kombinerede mål at give industriarbejderne stemmeret og en bedre fremtid som små landbrugere, stiftedes et selskab som skulle opkøbe jord og udstykke det i jordlodder. Tanken strandede efter udflytning af 250 arbejdere bl.a. på grund af juridiske problemer³².

Frankrig

Af store europæiske lande havde Frankrig en særstatus idet bønderne havde oplevet en frigørelse fra de feudale godsejere i forbindelse med revolutionen i 1789. Også her medførte forholdene i 40'erne en forværring i bøndernes vilkår med stor gældsætning til følge. Staten havde også efterhånden gjort sig forhadet på landet med værnepligt, told, skatter, retssystem, kommunalforvaltning med borgmestre udpeget centralt, og specielt forordninger om ophævelse af skovrettigheder.

Der var relativt mange småbønder, men kun en mindre andel daglejere og jordløse. For småbønderne gjaldt det bl.a. om at opretholde de fremskridt der var sket efter den store revolution, og det var bl.a. frygten for tilbageskridt der fik landbefolkningen til at sikre valget af Louis Bonaparte i december 1848³³. Først i 1849

²⁹ <http://www.bl.uk/learning/histcitizen/21cc/struggle/chartists1/chartism.html>

³⁰ Belchem, 1998, p.329

³¹ Belchem, 1998, p.335

³² http://www.bbc.co.uk/history/british/victorians/chartist_01.shtml og <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/chartists/case-study/the-right-to-vote/the-chartists-and-birmingham/dodford-and-the-chartist-land-plan/>

³³ Lévêque, 1998, p.103

fik montagnarderne, de demokratiske socialister, øje på landbefolkningen og havde held til at organisere vælgerbefolkningen på landet gennem formelle og uformelle institutioner. Dette skete på trods af indgreb og restriktioner fra regeringen i Paris og på trods af skræmmebilledet af socialister som dem der ville gennemføre lighed ved at overtage bøndernes jord. Denne organisering har kunnet ses som en 'rød' politisk arv blandt bønderne i visse franske regioner som har været tydelig helt op i anden halvdel af det 19. århundrede³⁴.

En vigtig sag for de franske radikale revolutionære i 1848 var i øvrigt retten til arbejde som skulle sikres ved at fremme arbejderkollektiver og ved oprettelse af statslige værksteder for arbejdsløse.

Øst- og Sydeuropa

I de øst- og sydeuropæiske lande var der forskellige former for livegenskab, stavnsbånd eller andre feudale rester. Særlig i det østlige Europa var perioden omkring 1848 præget af voldelige bondeoprør som især gik ud over de umiddelbare udbytttere, og i mange tilfælde var oprøret ikke rettet mod samfundets øverste, monarki eller kirke. Faktisk var der mange steder en udpræget tillid til monarken som man antog var uvidende om folkets trængsler, men som man håbede ville skride ind mod udbytterne hvis han blot fik kendskab til de virkelige forhold. Dette søgte man så opnået ved hjælp af bønskrifter til majestæten.

Marx og Engels

Karl Marx stod som indbegrebet af radikalisme i 1848. I *Det kommunistiske Manifest* udarbejdet sammen med Friedrich Engels og først trykt i februar 1848 defineredes kommunismens synspunkter, mål og tendenser. I skriftet omtales klassekampen der på sigt kun vil omfatte de to klasser, bourgeoisiet og proletariatet. Sidstnævnte bestående først og fremmest af arbejderne vil sejre og gøre en ende på udbytningen af andre klasser. Det nævnes at bønderne sammen med den øvrige middelstand efterhånden vil synke ned i proletariatet³⁵. Bønderne vil dog først kæmpe en forgæves og reaktionær kamp mod bourgeoisiet for at sikre middelstanden mod undergang, medmindre de vælger at kæmpe med proletariatet³⁶. Vedrørende småbøndernes ejendom står der i manifestet: "Den behøver vi ikke afskaffe, industriens udvikling har afskaffet den og afskaffer den stadig hver dag³⁷". Det anføres videre at kampen mod bourgeoisiet i begyndelsen vil være en national kamp som hvert lands proletariat må udkæmpe³⁸. Marx og Engels ser ingen støtte til klassekampen i kristendommen idet "præsten altid har gået hånd i hånd med feudalherren"³⁹. Afslutningsvis slås det fast at "[kommunisternes] mål kun nås ved, at hele den bestående samfundsordning styrtes ved magt," og de dertil nødvendige våben vil være de samme som bourgeoisiet brugte i kampen mod aristokratiet, og som det vil anvende mod bourgeoisiet i andre lande. Et andet middel til at nå målet er at arbejderne skal stifte varige sammenslutninger (med ordet 'fagforeninger' tilføjet i parentes i den engelske 1888-udgave af manifestet). Som slutord kommer opfordringen: "Proletarer i alle lande, foren jer!"⁴⁰.

³⁴ Dipper, 1998, p.584

³⁵ Engels, 1976, p.23

³⁶ Engels, 1976, p.26

³⁷ Engels, 1976, p.30

³⁸ Engels, 1976, p.27

³⁹ Engels, 1976, p.41

⁴⁰ Engels, 1976, p.52f

Marx-Engels fremkom i 1882⁴¹ i et forord til manifestet med tanken om at bøndernes fællesje af jorden som var tradition i Rusland kunne supplere revolutionen i de mere industrialiserede stater og dermed være udgangspunkt for en kommunistisk udvikling.

Karl Marx kom yderligere ind på de franske bønders forhold i skriftet *Louis Bonapartes Attende Brumaire*. Det er tydeligt at Marx ikke havde sympati for bønderne som havde været afgørende for valget af Louis Bonaparte til præsident i december 1848 og dermed indirekte ansvarlige for hans kejsertitel i 1851. Marx kalder i skriftet bøndernes tillid til Napoleon for en bondereligion⁴². Bønderne omtales som den talrigeste klasse i Frankrig⁴³, men de omtales som førende isolerede liv og sammenlignes med kartofler som også kan grupperes i stadig større enheder. Seksten millioner bønder omtales som levende i huler. Deres stilling er forværret siden revolutionen i 1789, og de er nu gældssatte skatteslaver der lever i fattigdom og undertrykkelse. Hvad der definerer bønderne som klasse er at de "lever under økonomiske eksistensbetingelser som skiller deres levemåde, deres interesse og dannelse fra andre klassers og stiller dem i et fjendtligt forhold til disse⁴⁴". Da bønderne imidlertid hverken indgår i et nationalt fællesskab eller har en politisk organisation, udgør de ingen klasse, og de er derfor nødt til at blive repræsenteret af en der så vil fremtræde som deres herre med magt over dem⁴⁵.

Efter 1848

Konsekvenserne af 1848 for landbefolkningerne i Europa blev som helhed positive. Opstandene i landdistrikterne sluttede for det meste af sig selv og uden brug af magt. Men magthaverne og mellemklassen var blevet skræmt, landbruget blev taget alvorligt, og storbøndernes krav blev i vid udstrækning fuldt. De sidste rester af feudale strukturer forsvandt eller var stærkt på retur, og de forskellige lande formulerede agrarpolitikker der skulle støtte et mere frit og effektivt landbrug. Bortset fra Italien var det derfor også slut med århundreders bondeopstande.

Thranitterne og resten af Europa

I sammenligning med forholdene i store dele af Europa i 1848 kunne forholdene i Norge forekomme idylliske med ganske få voldelige optrin rettet mod øvrigheden og uden tab af liv og ejendom.

Problemerne var dog alvorlige nok, og årsagerne var de samme som andre steder; men de politiske og sociale forhold var anderledes. Thranitterbevægelsens mål og midler var derfor også anderledes; men alligevel kan man forestille sig at de på flere måder var påvirket af hændelser og debat i udlandet. Det er dog svært ud fra litteraturen at eftervise konkret, om påvirkningen er sket via personlige kontakter, via litteratur eller måske indirekte via mellemmand.

En påvirkning fra chartisterne kan ikke udelukkes eftersom Thrane opholdt sig i England i en kortere tid inden 1840. Deres fokusering på stemmeretten og det parlamentariske system i det hele taget samt brug af demonstrationer og bønsskrifter går i hvert fald igen hos thranitterne.

⁴¹ Engels, 1976, p.8

⁴² Marx, 1952, p.37

⁴³ Marx, 1952, p.35

⁴⁴ Marx, 1952, p.36

⁴⁵ ibid.

At Thrane valgte at beskæftige sig med landbefolkningens ringe vilkår og organiserede sin bevægelse med et udgangspunkt uden for de store byer skyldtes dels hans personlige kendskab til forholdene på landet, dels at der kun var et ganske lille industriproletariat i Norge i sammenligning med de store byer i udlandet. Tidsmæssigt var han forud for montagnardernes organisering af landbefolkningen som først kom til udførelse i foråret 1849. De franske radikales forslag til sikring af arbejde for alle havde han muligvis lært at kende under sit ophold i Frankrig i ungdommen, men ellers har han antagelig hørt om det i beretningerne fra forårets begivenheder i Paris i 1848. Dette kan have spillet ind i Thranes forslag til dyrkning af jordlodder i fællesskab for at afhjælpe arbejdsløshed.

Det kommunistiske Manifest udkom tidligt i 1848, og selvom det først udkom nogle år senere i Norden, kan Thrane have været bekendt med dets indhold. Nogle emner og fremstillingsmåder går igen, men der er også dele af thranitterbevægelsens grundlag som må ses som originale.

Thrane fremhævede således at de politiske rammer ikke mere svarede til de sociale forhold, og at der derfor skulle ske ændringer. Dette minder om Marx-Engels's påpegning af at misforhold mellem produktionsforhold og produktivkræfter vil udløse voldelige samfundsomvæltninger gennem en klassekamp, men der er væsensforskelle.

Thrane søgte ændringer via det parlamentariske system og tog udgangspunkt i ikke-voldelige metoder. Han henviste til kristne principper, og han var i øvrigt bevidst om det urealistiske i at bevæbne proletariatet med en vellykket opstand for øje. Kristendom havde for Marx-Engels ingen del i revolutionen som i øvrigt ville foregå med bourgeoisiets våben som proletarerne ville vende mod bourgeoisiet selv.

Marx-Engels forestillede sig klassekampen som en national kamp i udgangspunktet, medens Thrane så muligheder i en europæisk føderativ republik hvor de nationale skel ville blive udvisket mellem arbejderne.

For Marx udgjorde bønderne den største samfundsklasse, men han anså deres klassestatus som usikker, ligesom han antog at de med deres udgangspunkt ville indordne sig under autoritetspersoner. I modsætning hertil stod Thrane der gennemførte et organisationsarbejde blandt bønderne, og som konkret overlod det til dem at afgøre de centrale spørgsmål for bevægelsen. Ulempen var så at der skete en splittelse i bevægelsen uden en fast leder.

Marx's nedladende omtale af bønderne som kartofler og hulebeboere fandt først en parallel hos Thrane da han vendte hjem til Norge i 1883 på besøg. Han blev her afvist af sine tidligere allierede blandt arbejderne hvilket han i sine erindringer beskrev med at "rakkerpakket forbliver rakkerpak"⁴⁶.

Afslutningsvis skal nævnes den parallel i stil og indhold der lå i de to opfordringer: "Arbejdere, foren jer" og "Proletarer i alle lande, foren jer". Ingen af forfatterne så vel det ironiske i at ingen af dem selv var arbejdere.

Arven efter Marcus Thrane

Med udgangspunkt i følgende definition af socialisme: "Samlebetegnelse for politiske teorier og bevægelser, der sigter mod at skabe et samfund med mere lighed, solidaritet og fællesskab end der findes i

⁴⁶ Steiro, 1974, p.12

et samfund, hvor et kapitalistisk økonomisk system er fremherskende⁴⁷” må man betegne Marcus Thrane som socialist. Han ville netop skabe et samfund uden fattigdom og byggede på kristen solidaritet og tanker om frihed, lighed og borgerskab. Kommunist var han ikke, for han gik ikke ind for afskaffelse af den private ejendomsret, men for en nyfortolkning af den.

En moderne definition på en samfundsrevolution lyder: ”Hastige, grundlæggende forandringer af et samfunds stats- og klassestrukturer, og de er ledsaget af og til dels gennemført af klassebaserede oprør nedefra⁴⁸”. På dette grundlag kan thranitterbevægelsen ikke betegnes som revolutionær. Thrane var ganske vist inspireret af begivenhederne i Paris i februar 1848, men han gik ind for en gradvis ændring af samfundsstrukturerne gennem den parlamentariske proces. Begivenhederne i 1814 i Norge havde muligvis givet Thrane og andre en optimistisk tro på at de grundlæggende forhold i samfundet kunne ændres uden oprør og voldsanvendelse. Selve ideen om at afskaffe fattigdommen i samfundet må betegnes som revolutionerende, men Thrane gik ikke ind for en radikal omvæltning af samfundet. Ønsket om radikale samfundsændringer gennem kamp blev drøftet i bevægelsen, og på arbejderlandsmødet i 1851 stemte forsamlingen - uden Thranes tilstedeværelse - for en revolution. Denne vedtagelse blev dog omgjort dagen efter⁴⁹.

At Thrane i sin samtid blev anset for revolutionær fremgår klart af den alvor hvormed det etablerede samfund og myndighederne så på bevægelsen og som følge heraf de hårde domme der blev lederne til del. Thrane havde dog også leget med ilden ved på den ene side at anvise revolutionære strategier og på den anden side at give udtryk for at trussel om oprør var mere effektivt end oprøret selv⁵⁰.

Thrane var ingen fantast der drømte om fremtidige kampe og sejre, men en realist der krævede konkrete ændringer for samfundets svageste. Han stod for et nyt frihedsbegreb som ikke bare handlede om frihed for tvang og uretfærdighed, men om frihed til en rimelig tilværelse gennem sikring af arbejde for alle.

Thrane udviklede en organisationsstruktur som foregreb en moderne arbejderbevægelse, og thranitterne blev fulgt op af flere andre bevægelser med rod i landbefolkningen. En bondebevægelse opstod i 1865 som videreførte flere af thranitternes krav. Den fik navnet Bondevennbevægelsen med navnet hentet fra Bondevennerne i Danmark, og den nåede op på 30.000 medlemmer. Afholdsbevægelsen som jo også havde haft thranitternes bevågenhed toppede omkring 1860 med 30.000 hvilket har givet anledning til tanken om at dette antal udgjorde organisationspotentialen i det datidige samfund⁵¹.

Konklusion

Marcus Thrane skabte i kølvandet af februarrevolutionen i 1848 en socialistisk bevægelse med stor opbakning i Norge. Målet var afskaffelse af fattigdom og forbedrede forhold for arbejderbefolkningen, og midlet var fredelige politiske reformer. En del af bevægelsens ideer havde muligvis oprindelse i andre lande, men der var også selvstændige træk fx organisationsstrukturen.

⁴⁷ Bekker-Nielsen, 2006, p.607

⁴⁸ Scocpol, 1979, p.4

⁴⁹ Seip, 1997, p.187

⁵⁰ Steiro, 1974, p.87

⁵¹ Seip, 1997, p.207

En revolutionær bevægelse i nutidig forstand var der ikke tale om, og det kom ikke til revolution eller voldelige opstande i Norge; men for datiden forekom den revolutionær, og myndighederne slog ned på den som en sådan. Selvom bevægelsen nedkæmpedes efter få år, fik den dog tydelig indflydelse på politiske og sociale forhold i Norge i anden halvdel af det 19. århundrede.

Litteratur

Bekker-Nielsen, Tønnes et al: *Gads Historieleksikon*, København 2006

Belchem, John: Das Waterloo von Frieden und Ordnung. Das vereinigte Königreich und die Revolution von 1848, i Dieter Dowe et al, *Europa 1848*, Dietz 1998

Dipper, Christof: Revolutionäre Bewegungen auf dem Lande: Deutschland, Frankreich , Italien, i Dieter Dowe et al, *Europa 1848*, Dietz 1998

Engels, Friedrich og Marx, Karl: *Det kommunistiske Manifest*, Forlaget Tiden, 1976

Lévêque, Pierre: Die Revolutionäre Krise von 1848 – 1851 in Frankreich. Ursprünge und Ablauf, i Dieter Dowe et al, *Europa 1848*, Dietz 1998

Marx, Karl: *Louis Bonapartes Attende Brumaire*, Forlaget Tiden, 1952

Noreng, Harald: *Arbejderførelsen Marcus Thrane*, Grimstad Bymuseum, 1993

Scocpol, Theda: *States and Social revolutions*, Cambridge 1979

Seip, Anne-Lise: Die Revolution von 1848 in Norwegen, i Dieter Dowe et al, *Europa 1848*, Dietz 1998

Seip, Anne-Lise: Nasjonen bygges 1830-1870, Bind 8 i Knut Helle (red.), *Norges Historie*, Aschehoug, Oslo, 1997

Sperber, Jonathan: *The European Revolutions, 1848-1851*, Cambridge 2005

Steiro, Birger: *Marcus Thranes politiske agitasjon 1849 – 1855*, Snøfugl forlag, Melhus 1974

Thrane, Marcus: *Arbeidere, forén dere!*, Oslo 1969